

Statistikens roll i samhället

STEN JOHANSSON

Statistik är till för samhällsplanering. Det är ett så ofta upprepat påstående, att många tror att statistik *bara* är till för samhällsplanering.

Att statistik också har andra funktioner, vill *Sten Johansson*, generaldirektör, *Statistiska Centralbyrån*, framhålla i denna artikel.

Statistik och marknad

Den samhällsplanerande statistiken, där man t ex får veta hur många barn det finns i förskoleåldern i en kommuns olika delar för att kunna besluta om antalet platser i barnomsorgen, känner de flesta till.

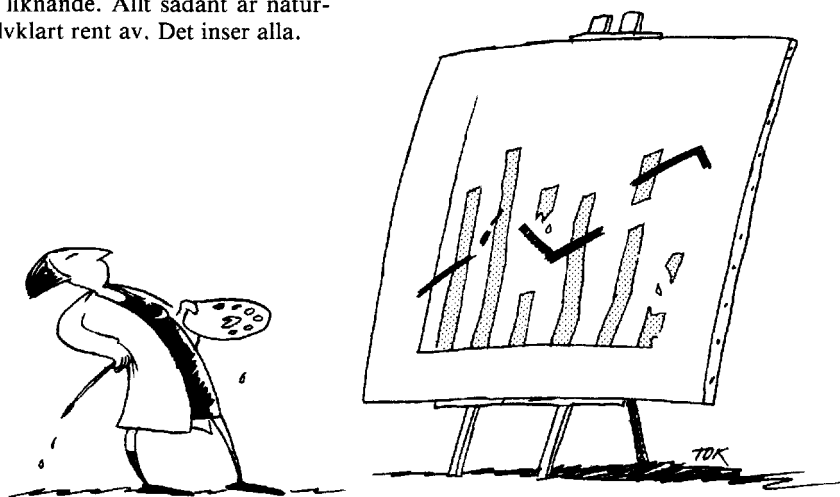
Men statistik är också till för företagens planering. Man kan inte göra stora investeringar utan att veta hur marknaden och kundunderlaget ser ut och inte utan att beräkna kostnaderna med hjälp av bland annat prisindex och lönekostnadsindex. Marknadsekonomi och planering står alltså inte mot varandra i fråga om behov av statistik, vilket ibland sägs i den politiska debatten. Företagen i en marknadsekonomi behöver statistik för att kunna överblicka pris- och löneutveckling och för att bedöma marknadsförutsättningarna för olika investeringar.

Men statistik är inte bara till för planering, dvs för att göra kostnadsberäkningar, dimensionera verksamheter, lokaler, vägar, kommunikationer, investeringar och liknande. Allt sådant är naturligtvis viktigt, självklart rent av. Det inser alla.

Statistik och kultur

Statistiken har egentligen också mer abstrakta men samtidigt mera grundläggande funktioner. Statistik är ett av instrumenten med vars hjälp vi orienterar oss i verkligheten. Det gäller alltifrån vetenskapliga försök att med högsta möjliga precision pröva en hypotes med statistiska metoder till vardagsmänniskans ganska grova kvantifieringar av olika företeelser.

Man kan också säga att statistik är ett sätt att gestalta omvärlden. Konstnären gestaltar sin verklighet i en tavla, författaren i en bok eller i ett drama, musikern i en komposition, regissören i en film, statistikern i en tabell eller ett diagram. Låter det befängt att säga så? Att statistik har något med kultur att göra?

Ja, så tycker nog de flesta. Men alldeles befängt är det inte. Om kultur på det samhälleliga planet definieras som *formulerandet och gestaltandet av det offentliga medvetandet* såsom det sker i litteratur, musik, konst, teater, film, då hör statistiken dit. Den är ett sätt att formulera och gestalta verkligheten.

Den verklighetsuppfattning vi alla har, bygger eller borde bygga på statistik i vissa viktiga avseenden. Inte många går omkring med siffror ur den officiella statistiken ständigt aktuella, men de flesta har en mer eller mindre bestämd uppfattning om samhällsutvecklingen och om den är till det bättre eller det sämre.

Statistik och demokrati

I en demokrati har alla rätt att framföra sin uppfattning. I demokratins teori är den fria opinionsbildningen till för att sann information skall bli tillgänglig för medborgarna. De klassiska tänkarna på området trodde optimistiskt på att sanning och rätt skulle segra, om allt fick framföras i fri debatt.

Fri forskning är viktig som en del i medborgarnas informationssystem. Forskningen är till för att tillföra debatten mera kvalificerad kunskap och resonemang på vetenskaplig grund än den enskilde normalt kan utveckla på egen hand. Men det räcker inte med fri opinionsbildning och oberoende vetenskap för att den enskilde skall få tillgång till bästa möjliga information om samhällsförhållanden och samhällsutveckling.

Vissa typer av frågor kan inte säkert besvaras genom att olika uppfattningar tävlar med varandra i offentlig debatt eller underställs omröstning i demokratisk ordning. Inte heller kan de besvaras enbart med rigorös logisk analys på vetenskapligt sätt.

Jag tänker på den typ av frågor som bäst besvaras genom enkel räkning: Hur många är arbetslösa? Hur mycket vete skördas? Hur många tar examen på högskolan? Hur är verkstadsindustrin fördelad över landet? Eller dynamiskt: Hur förändras arbetslöshet, priser, bytesbalans, utsläppen av kväveoxider etc?

Det är svar på sådana frågor som direkt eller indirekt formar vår uppfattning om samhällsutvecklingen är till det bättre eller det sämre. För demokratins funktions sätt är det av fundamental betydelse att medborgarnas uppfattningar om samhällsutvecklingen är så välgrundade som möjligt.

Det är inte bara myndigheterna och företagen som behöver statistik och som har intresse av att officiell statistik finns tillgänglig. Statistiken är lika viktig för medborgarna för att de skall kunna kontrollera de mäktiga. Statistisk årsbok behöver aldrig bli en bästsäljare för att statistiken skall tjäna medborgarna. Det räcker med att den offentliga statistiken är oberoende, trovärdig och tillgänglig i offentligheten. Ingen, aldrig så mäktig, blir tagen på riktigt allvar i den offentliga debatten med egna förmodanden om arbetslösheten eller prisutvecklingen. Det går inte för de mäktiga att ljuga hur som helst om samhällsutvecklingen.

Statistik och utbildning

Statistik kan bara förstås och användas av den som utbildats och tränats i statistik. Djupare insikter kräver långvarig vetenskaplig träning. Men många kan utbildas så att grunderna förstås. Det ingår i allmänbildningen att förstå statistik som ett sätt att gestalta verkligheten. Det är ett viktigt inslag i den medborgarkunskap som krävs för att demokratin skall fungera bra.

